

Egy másik terjedelmes tanulmánya azt követően született, hogy Fejér megyei Pázmánd községben egy bakter, az éjjeliőr dallamos órákiáltását jegyezte fel. Elkezdte nyomozni a hajnal-kiáltás, a hajnalozás szokását itthon és a környező népeknél, és arra a meglepő eredményre jut, hogy a *hajnal* szavunk átment a szlovák, a német és a lengyel nyelvbe is, mégpedig a virradat jelzésére, az ekkor elhangzó dal, vagy kürtjelre. E bakterkiáltásból lenyűgöző művelődéstörténeti freskó kerekedik. Magyarázatot kap a krakkói toronybéli kürtös legendája, amit minden Krakkóba látogató meghallhat. S az, hogy a régi vallásos énekeinkbe Szűz Máriát, a napba öltözött asszony, egyes esetekben Jézust jelentheti a hajnal. Felhívja a figyelmet arra is, hogy a hajnal képzettársítás a középkor folyamán egymástól függetlenül is vezethetett különböző népeknél költői alkotásokhoz.

Néhány középkori oklevél keltezésének formulájából – *dies concussionis ovorum* [a tojások összeütésének napja] – kibontakoztat egy szokáskutató tanulmányt. Ennek az egykor szertartásos, mára csak pusztá játékká romlott szokásból írja meg a mátkázás, a moldovai vésárkodás történeti, néprajzi monográfiáját. Ez az egy életré és az utódok megtámogatására született fontos műrokonsági kapcsolat, szóbeli „szerződés”, a húsvét utáni vasárnapon a festett tojások ünnepélyes kicserélésével pecsételődött meg. A szokás egykor szinte az egész magyar nyelvterületen ismert volt, s legteljesebben éppen a moldvai csángók körében maradt fenn.

Domokos Pál Péter számos nagy értékű történeti, néprajzi forrást talált és tárt föl. Így publikálta Tatrosi György önéletírását és történeti feljegyzéseit, részleteket közölt Miron Cristea karánsebesi román püspök titkos naplójából, mégpedig az első titkos tárgyalását 1908-ban, Ferenc Ferdinánddal. Ez lényegében arról szól, hogy Magyarországot a trianoni békedátumhoz hasonló feldarabolásra szánta a trónörökös. Feldolgozta Vadász Miklós 1428-ból való Compendium-át, gróf Teleki József 1799. évi székelyföldi útijegyzését, közölte Pietro Diodato „Oláhországban és Moldvában” című leírását, valamint több más fontos okmányt, valamennyi az olaszországi levéltárakban végzett kutatásainak eredménye.

A néprajztudós Domokos Pál Pétert nemcsak nyomtatásban megjelent tanulmányai, kéziratban maradt és kiadásra váró művei jellemezhetik, hanem az az írásban nem rögzített hatás, amit tanítványaira, fiatalabb pályatársaira gyakorolt. Nehéz lenne ezt is számba szedni, nehezebb, mint néprajzi bibliográfiáját összeállítani, mert nem csak azzal segítette a magyar önismeret ügyét, hogy a segítségért hozzá fordulókat ellátta szakmai tanáccsal és biztatással, önzetlenül és jókedvűen, hanem azzal, ahogy élt. Példája mozdító, lelkesítő erőt adott az újabb kutató nemzedékeknek. Egészen biztos, hogy nélküle számos kisebb-nagyobb munkával, de talán kutatói pályákkal is szegényebbek lennénk. Így lett Domokos Pál Péter sorsa az *élet méltó megélésének* egyik példája, ahogy azt annak idején vágya törekvéseként megfogalmazta.

Andrásfalvy Bertalan

Az idő problémája*

Néhány éve előadásra hívtak Veszprémbe. Megtartottam az előadást nagy érdeklődés mellett, és este 8¹/₂ 9 óra felé elindultam Veszprémből haza Budapestre. Egy hölgy hozott a saját autójával, és egy egyetemi hallgató is velünk volt. Beszélgettünk az úton a napi eseményekről, a fejleményekről. Érd határában egyszercsak elsötétült minden, és én hét nap múlva, egy kórházi ágyon ébredtem fel. A hölgy, aki az autót vezette meghalt, a diák agyrázkódást szenvedett. Én súlyos sérülésekkel a jobb hátamon két esztendeje orvosi vizsgálat alatt állok.

Ez a hét nap, ami elmúlt, ez figyelmeztetett engem az idő problémájára. Milyen furcsa, azt sem tudjuk az időről, hogy ő áll és mi megyünk mellette, vagy mi állunk és ő megy mellettünk? A sebesülésem, az a hét nap megállás, a mi állásunkat és az idő továbbhaladását jelenti. Tehát bármi is történik, attól függetlenül az idő a maga útján halad.

* Elhangzott 1991. március 2-án, Domokos Pál Péter 90. születésnapja alkalmából rendezett ünnepségen. (Szerk.)

Ifjú tanár koromban népművészeti kiállítást rendeztem és a 14 szoba egyikének falán egy papot láttam, aki szürkülőben lévő életéről tesz bizonyosságot, és írás volt alatta, latin írás: *Fui cvi es, eris trisum* – voltam én is ami te vagy, leszel te is ami én vagyok. Generációs probléma tehát, a fiatal és az idős képzetéről, az idő múlásáról van szó.

Hazamegyünk, a régi otthonainkba, az első világháború előtti otthonokba, és figyeljük az életet. A gazda és a szolga között meglehetősen feszült a viszony, rendesen ilyenformán beszélnek egymással: János, hol a villa? János feleli: a gereblye mellett. Hol a gereblye? A villa mellett. Hol van mind a kettő? Egymás mellett. Az ifjúság, a falusi élet, a gazda és a szolga szemlélete ilyen módon alakult.

A kicsi gyermek az apjával fűrészel, és az édesapja – roppant hideg lévén – a kezébe fúj.

– Édesapám mért fútt a kezibe?

– Azért, hogy melegedjék meg.

Bemennek a munka után, ebédelnek és az édesapa a forró levest megfújja. Gyermeke kérdezi:

– Édesapám, miért fújta meg azt a levest?

– Azért, hogy hűljön meg.

– Magának milyen szája van, egyszer hideget fúj, s egyszer meleget?

Azt kérdezi a gyermek az apjától ismét:

– Édesapám, ez a kék szilva mért veres?

– Azért fiam, mert még zöld.

Az idő problémája: áll-e az idő, vagy halad? Mi állunk-e és mellettünk halad?

Allah hivatja Mohamedet, aki akkor ébred fel délutáni álmából. Gyorsan magára kapja a holmit és rohan. A próféták lovára, a borákra ül fel, hogy gyorsabban odaérjen. A létrát, a mennyei létrát gyorsan a mennyországához támasztja és felszalad azon.

Amikor indul hazulról és az ajtón kilép, akkor ott egy tele korsó víz van, és azt feldönti. Felszalad a létrán, melynek fokai egymástól 500 év járótavolságra vannak, minden addig elköltözött emberrel találkozik, köszönnek egymásnak, újra bejut Allahhoz. Allah kiadja a parancsot és Mohamed ugyanazon az úton visszajön. Ahogy belép a szobájába, látja, hogy a korsóból a víz még nem fogyott el, még nem folyt ki. El lehet gondolkozni annak a víznek a folyásáról és azokról a pillanatokról, amikor utazunk és várjuk a vonatot. Mondják, hogy ennyi óra késés van, s milyen lassan kezd az idő telni. Megfoghatatlanul lassan, mérhetetlenül lassan.

A ferences növendékek ebédelnek, ebéd után imádkoznak, és felváltva latinul mondják az imádságot. Amint ott ülnek, az egyik közülük, akit úgy hívnak Félix barát, felüti a fejét imádkozás közben, s azt mondja: – Hogy-hogy az van írva: „mert előtted Uram ezer esztendő is annyi, mint a tegnapi nap, amely elmúlt.” Hogy-hogy? Ezer esztendő annyi mint a tegnapi nap? Én megértem a tegnapi napot, de, hogy az annyi volna mint ezer esztendő, azt nem hiszem. Feláll és kijön az imádkozók közül, lemegy az udvarral. Sétál és folyamatosan gondolkodik, csak erre gondol: „Mert előtted Uram ezer év annyi, mint a tegnapi nap.” Hogy ez nem lehet! És ahogy kimondja, hogy nem lehet, egy madár röppen a szomszédos fára, gyönyörű, amilyent sose látott, és olyan szépen énekel, ahogy még nem hallott madáréneket. Közelebb megy, nézi a madarat, a madár egy ággal bennebb száll, ahogy így hallgatja, gyönyörködik a madár énekébe és tollainak szépségébe, egyszer csak az órájára néz, azt mondja: Szent Isten, elkéstem az imádságról, gyorsan megyek vissza. Megy vissza, de a zárda kapujában más a kapus, nem akarja beengedni: – Ki vagy? – Hát ki vagyok, nem ismer, Félix vagyok, aki az imádkozásról jöttem le, és most megyek vissza, hogy üljek a helyemre.

– Félix, ilyen nincs a növendékek között.

Hívadják az apátot és kiolvassák, hogy 300 évvel ezelőtt volt egy Félix nevezetű barátja a zárdának, de tévelygővé vált és eltávozott.

Lám, az idő múlása, az ezer esztendő és a tegnapi nap kapcsolata milyen csodálatosan, milyen megfoghatóan magyarázza, hogy emberek, földi halandók, mindig azt akarjátok megérteni, amire nem vagytok képesek. Végesek vagytok, nem láthatjátok a végtelen kérdését.

Az örökkévalóság problémáját nagyon nehezen tudjátok megoldani, ezért próbálok segíteni. Képzeljünk el egy nyolcvan mérföldes gránitkockát. Ezt a gránitkockát minden száz évben

egyszer érintsük meg a legfinomabb posztóval. Amikor eme ritka érintésre a kocka mákszemnyivé zsugorodott, akkor telt el az örökkévalóságnak, a kalpának negyed része. El lehet gondolni, hogy mekkora idő szükséges hozzá. Ennek megértésére és érzékelésére mi, a végesek, nem érhetünk el.

Fogadjuk el, hogy van rendes időszámítás, amely a két állócsillag egymás után következő delelését egy napnak nevezi. De van evangéliumi időszámítás, ami nem aszerint az óra szerint meg, amelyet ismerünk.

Megtanított engem, a Veszprém-budapesti út arra, hogy állok és az idő halad.

Van egy spanyol költő, aki költeményt írt, amely Közbeszéd néven járja a világot. A IX. századtól ismerjük, s nincs vallás, hogy ne vette volna gondozásába és ne hirdette volna. A templomi padokba befaragva, az ajtóba felfaragva, krétával különféle helyekre írva, mindenütt látható ez a Közbeszéd című vers. A Közbeszéd latinul szól: *Sund triavere cri debelo senperde flere primules durum piascium memoriturum secundo plando pianescio ubi et hando terciun globero pianescio ubi manebo.* – Három igazság van, amíg nem felejtethet, amit kötelességem tudomásul venni. Az első egy kemény dolog: *tudom, hogy meg kell halnom.* Secundum plango, a második pedig: *nem tudom, hogy hol és mikor.* Ubi et hando. Harmadik pedig: *nem tudom, hogy mi lesz velem a halálom után.*

Ez a Közbeszéd minden élőlényt figyelmeztet arra, hogy az *eltávozás* bizonyos, de nem bizonyos a *hol* és a *mikor*.

Ez a jó talán, mert figyelmeztet, hogy az idő – tiszteletreméltó.

Domokos Pál Péter

Domokos Pál Péter temetése (Hála József felvétele)